

Školski esej na državnoj maturi

Tuže mi se danas neki mladi pisci da smisle u glavi sve što hoće napisati, ali kad dođu pred bijeli papir, sve se to odjednom pretvara u ništa. Kao da im sam papir nabija komplekse. Osjećaju se, vele, kao oni učenici u školi koji odgovaraju profesoru: „Ja znam sve što me pitate, samo se ne mogu izraziti!” Papir je, vele, kao nekakva nepregledna pustinja u kojoj ništa ne raste.

Antun Šoljan

Vjerujem da ste se mnogi prepoznali u rečenici koju navodi Antun Šoljan. Ne treba vas to tješiti, ali mnoge ljude, pa i pisce, muči problem praznoga bijelog papira. To vam je sigurno poznato i iz vlastitoga iskustva kad se nađete pred praznom stranicom (najčešće otvorene školske zadaćnice) i ne možete započeti prvu rečenicu na temu zadaće koju ste dobili. Tema vam je poznata, tisuću misli prolazi vam glavom, ali nijednu ne možete uloviti, nijedna misao nije poželjna ili je ne znate uobličiti. I tomu se može doskočiti tako da se napiše koncept u natuknicama ili u cijelim rečenicama koje će onda biti mnogo lakše oblikovati u rečenice pravoga teksta.

Što je školski esej?

Školski esej tip je pismenoga sastavka, teksta određene (zadane) teme i duljine koji pristupnici pišu na ispitu iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi. U staroj školskoj maturi naziv za pismeni sastavak koji su maturanti pisali, također na zadane teme, bio je *maturalna zadaća*. Školski esej tip je teksta koji je podudaran sa školskim zadaćama obvezatnima u osnovnoškolskome i srednjoškolskome programu. U školskome eseju od učenika se očekuje da samostalno oblikuje tekst prema zadanim smjernicama te da pokaže znanje, vještinu i sposobnost razumijevanja teksta.

Tehničke upute za pisanje

Rukopis

Školski esej treba pisati pisanim slovima, uredno i čitljivo. Rukopis je individualan i u dobi pristupnika već oblikovan, tako da se ne traži da sva slova budu napisana prema pravilima o pisanju pisanih slova. Školske zadaće, pa tako ni školski esej na državnoj maturi, nije dopušteno pisati velikim tiskanim slovima. Svi se tipovi rukopisa smatraju prihvatljivima (mala tehnička slova, 'miješana' rukopisna slova i sl.).

U pisanju školskoga eseja pristupnik može rabiti velika tiskana slova kao grafostileme za određene poruke i vrlo kratke dijelove teksta.

Zahtjev za urednošću podrazumijeva i to da tekst mora biti čist, na njemu ne smije biti crteža, šaranja i slično.

Primjeri rukopisa koji su prihvatljivi u školskome eseju:

Realizam u svojim poetičkim načelima odstupa od prethodnog romantičkoga razdoblja. Pojam realizma svoje je značenje

Realizam u svojim poetičkim načelima odstupa od prethodnoga romantičkoga razdoblja. Pojam realizma svoje je značenje dobio u teorijskim raspravama

Realizam u svojim poetičkim načelima odstupa od prethodnoga romantičkoga razdoblja. Pojam realizma svoje je značenje dobio u teorijskim raspravama

Realizam u svojim poetičkim načelima odstupa od prethodnoga romantičkoga razdoblja. Pojam realizma svoje je značenje dobio u teorijskim raspravama

Realizam u svojim poetičkim načelima odstupa od prethodnoga romantičkoga razdoblja. Pojam realizma svoje je značenje dobio u teorijskim raspravama

Realizam u svojim poetičkim načelima odstupa od prethodnoga romantičkoga razdoblja. Pojam realizma svoje je značenje dobio u teorijskim raspravama

Ispravljanje pogrešaka u pisanju

Pri pisanju školskoga eseja dobro je uvijek imati poseban list papira za koncept na kojemu se može ispravljati i uređivati tekst. U čistopisu treba pripaziti da se piše bez pogrešaka i precrtavanja. Ako se ipak dogodi pogreška u kojoj riječi ili rečenici, jednom crtom treba precrtati pogrešku, može je se staviti u zagradu te staviti kratki potpis (paraf). U uputama će biti napisano mjesto na koje se upisuje kratki potpis. Ne treba dodatno objašnjavati da se pogriješilo i ispravljalo.

Broj riječi

Pisanje školskih eseja koji imaju zadani broj riječi važna je sastavnica vještine pisanja. Na ispitu državne mature na osnovnoj razini ispita pristupnik treba napisati od 350 do 500 riječi, na višoj razini ispita od 400 do 600 riječi. Dopušteno je odstupanje od donje granice 10 % na objema razinama, što znači da će se vrednovati školski eseji koji imaju 315 riječi na osnovnoj razini i oni koji imaju 360 riječi na višoj razini. Gornja je granica broja riječi otvorena.

Kako izbrojiti riječi

U školskome eseju broje se sve riječi. Okvirno se broj riječi može vrlo lako izbrojiti tako da se izbroje riječi u prva tri retka, odredi se njihov prosjek i pomnoži s brojem redaka u školskome eseju. To ovako izgleda: 1. redak = 10 riječi, 2. = 11, 3. = 9; prosječno 10 riječi \times 42 retka = 420 riječi. Pri službenome vrednovanju školskoga eseja, ako je okvirno procijenjeno da školski esej nema dovoljan broj riječi, broji se posebno svaka riječ, i to dvaput.

Svakako je dobro da do ispita državne mature svaki učenik zna koliko riječi može napisati u određenome vremenu i koliko riječi njegov rukopis stane na jednu stranicu s dvadesetak redaka. Tako neće gubiti vrijeme na ispitu prebrojavajući riječi. O tipu rukopisa ovisi i koliko će stranica biti potrebno za određeni broj riječi.

Struktura školskoga eseja

Struktura školskoga eseja podrazumijeva razvidnu trodijelnu strukturu – uvod, razradu i zaključak. Svaki od tih triju dijelova mora započeti u novome retku i biti naznačen uvlačkom na početku retka. Razrada školskoga eseja također može imati dva ili tri dijela (s obzirom na zadani broj riječi pristupnik nema prostora za vrlo razvedenu razdiobu razrade) i te se dijelove razrade također može označiti početkom pisanja u novome retku s uvlačkom.

Nije potrebno preskakati redak pri otvaranju nove strukturne jedinice, dovoljno je uvući redak.

Navođenje u školskome esaju

Smjernice za pisanje sadržavaju uputu o potkrepljivanju tvrdnja i stajališta. Pristupnik tvrdnje može potkrijepiti prepričavajući činjenice iz djela, argumentirajući ih vlastitim iskustvom, ali i navodima iz polaznoga teksta. Treba znati da kategorija A4 u opisivačima za ocjenjivanje¹ ima 4 boda kojima se vrednuju navodi, parafraze i argumenti kojima pristupnik potkrepljuje svoje tvrdnje i stajališta. Valjanost i prikladnost navoda i argumenata vrednuje se u kategoriji A4, ali kako su pravopisno napisani navodi, vrednuje se u C kategoriji (uporaba hrvatskoga jezika – pravopisna točnost (C2)). Pod time se podrazumijeva pravilno pisanje navodnika i pravopisnih znakova. Posebno je potrebno paziti na redoslijed pravopisnih znakova pri navođenju.

Navodnici se pišu ovako: „ – prvi, početni, navodnik na donju crtu retka, a drugi, završni, na gornju.

Evo nekoliko primjera navođenja:

Navođenje cijele rečenice iz polaznoga teksta kojom se potkrepljuje izrečena tvrdnja:

Razmažene ljepotice zasigurno su ga zaboravile ili pak nisu imale vremena doći: „Student je uzalud tražio očima kćeri oca Goriota ili njihove muževe.”

Citiranu rečenicu ili dio rečenice možete staviti u zagradu u vlastitoj rečenici:

Otac Goriot bio je čovjek pun ljubavi i razumijevanja, uvijek spreman drugima pomoći („Ovaj je bio dobar i pošten čovjek, koji nikad nije govorio povišenim glasom, koji nije pakostio nikome i nikad nije činio zlo.”).

Ili:

Za oca Goriota i Rastignac kaže da je bio „... dobar i pošten čovjek, koji nikad nije govorio povišenim glasom, koji nije pakostio nikome i nikad nije činio zlo”.

Nije dobro najavljavati navod riječima *citiram*, *navodim*, *citirat ću* i slično:

Dok je umirao, sjetio se kako su kao male bile dobre i poštene. Citiram: „... položi sliku kad su bile mlade, nevine i čiste, kad nisu ničim razbijale glavu.”

Nestavljanje naslova književnih djela u navodnike ne smatra se pogrešnim.

Realistički roman „Otac Goriot” napisao je francuski književnik Honore de Balzac.

Realistički roman Otac Goriot napisao je francuski književnik Honore de Balzac.

¹ Tablica opisivača navedena je na kraju rada.

Navodnicima se može označiti i riječ ili dio teksta kad se želi uputiti čitatelja na preneseno značenje, ironiju ili netočnost.

Svakako se može zaključiti da su kćeri jako „voljele” svojega oca.

U navodnike se može staviti i riječ ili skup riječi koji pripadaju kojemu drugom funkcionalnom stilu hrvatskoga jezika, posebice ako se rabi žargon. Pri tome treba ipak pripaziti na prikladnost uporabe.

Danas bismo za Rastignaca mogli reći da je bio „dobar frajer”.

Pisanje školskoga eseja

U pisanju školskoga eseja vrlo je važno pažljivo pročitati zadatak. To znači pročitati polazni tekst i smjernice za pisanje. Smjernice za pisanje pomažu učeniku da lakše krene u iščitavanje polaznoga teksta i određivanje problema o kojemu treba pisati. Smjernice su mali poddjelovi esejskoga zadatka i potrebno je na svaku smjernicu odgovoriti jer su ti odgovori uključeni u elemente ocjenjivanja školskoga eseja. Učenik ima slobodu oblikovati svoj školski esej neovisno o redoslijedu smjernica, a može ga oblikovati upravo prema tome redoslijedu.

Pri pisanju treba najprije složiti kratke natuknice kao odgovore na zadane smjernice i onda ih proširivati argumentima, navodima i parafrazama onoliko koliko zahtijeva koji dio školskoga eseja. Jasno da nije potrebno opširno pisati o uvodnoj smjernici u kojoj se traži književnopovijesno određenje polaznoga teksta ili smještanje pisaca u određeni kontekst jer to svakako nije tema zadatka. Treba se koncentrirati i temeljito razraditi temu zadatka – a smjernice za pisanje svakako će usmjeriti učenika da uoči temu ili problem o kojemu treba pisati.

Pristupnici se trebaju služiti *Hrvatskim pravopisom* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. S obzirom na to da je do 1. srpnja 2013. u uporabi bio Babić-Finka-Mogušev *Hrvatski pravopis*, ove će godine biti dopuštena i rješenja koja se u tome pravopisu nalaze. Za sljedeću školsku godinu profesori bi učenike trebali pripremati prema *Hrvatskome pravopisu* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Ocjenjivanje školskoga eseja

Ocjenjivanje školskih eseja provodi se prema zajedničkim opisivačima i nakon opsežne i temeljite izobrazbe ocjenjivača. Svaki se školski esej neovisno boduje dvaput i svaki ocjenjivač ispunjava svoj list za ocjenjivače. Pristupniku se pridružuje veći ukupni broj bodova jednoga od ocjenjivača.

Temeljna tablica opisivača posebno se razrađuje za svaki ispitni zadatak. Opisivači su podijeljeni u tri kategorije: poznavanje i razumijevanje teksta (A), povezanost teksta (B) i uporaba hrvatskoga jezika (C). Poznavanje i razumijevanje teksta odnosi se na

ono ŠTO je napisano u školskome eseju, a povezanost teksta i uporaba hrvatskoga jezika na ono KAKO je napisano.

Tako se u prvoj kategoriji (A) ostvaruje 50 % bodova, a u drugoj i trećoj ukupno 50 % bodova. Poznavanje i razumijevanje teksta raščlanjeno je na pet potkategorija s određenim brojem bodova. Svaka je kategorija zatražena u smjernicama za pisanje, pa je vrlo važno u pisanju školskoga eseja odgovarati na smjernice i prema tim odgovorima oblikovati školski esej. U prvoj potkategoriji smještanje polaznoga teksta u književnopovijesni kontekst donosi dva boda. Za ključne sadržajne podatke i poznavanje djela u cjelini u drugoj potkategoriji dobivaju se četiri boda i ključni sadržajni podatci uvijek se nalaze u ponuđenome ulomku i oni prikazuju temeljni problem romana ili jedan od temeljnih problema (ili likova). Treća potkategorija ocjenjuje razumijevanje i poznavanje polaznoga teksta te povezivanje s djelom u cjelini i nosi šest bodova. Ta je kategorija srž samoga zadatka i očekuje se da učenik prepozna problem o kojemu se govori u polaznome ulomku i uključi ga u djelo u cjelini. Četvrta potkategorija odnosi se na argumentiranje i potkrepljivanje tvrdnja. Argumentirati se može navodima iz polaznoga teksta, parafraziranjem fabularnih dijelova djela u cjelini ili vlastitim primjerima. Nije dovoljno samo nešto citirati ili parafrazirati, važno je da to bude i točno, odnosno da doista potkrepljuje danu tvrdnju. U petoj potkategoriji (sinteza argumenata, stajališta i čitateljskoga iskustva) očekuje se da učenik zauzme stajalište i iznese svoje mišljenje o problemu (temi) o kojemu je pisano.

U kategoriji povezanosti teksta jedan se bod dobiva za razvidnu trodijelnu strukturu, a jedan bod za prikladan stil. Četiri boda dodjeljuju se za smislenost i logičnost teksta, što podrazumijeva smislenost i logičnost rečenica te smislenost, logičnost i povezanost diskursa, odnosno teksta.

Uporaba hrvatskoga jezika opisuje ono što u stručnome žargonu zovemo *gramatička i pravopisna pismenost*. Četiri su potkategorije: sintaktička točnost (spojevi riječi i red riječi, uporaba veznika, gramatički točne rečenice), pravopisna točnost (ima dvije potkategorije), morfološka točnost i leksička točnost. Važno je napomenuti da je u pravopisnoj kategoriji dopušteno imati dvije pogreške za maksimalan broj bodova u svakoj potkategoriji, a u ostalim kategorijama po jednu pogrešku.

Primjeri pogrešaka

Na kraju navodimo primjere pogrešaka u određenim kategorijama ocjenjivanja.

B2a – Smislenost i logičnost rečenica

Primjeri besmislenih i nelogičnih rečenica:

Čežnja naroda za vlastitim izričajem rezultirala je dolaskom Ćirila i Metoda u naše krajeve.

Tijekom studija i okolnosti njegova života muči ga težnja nezavršenoga posla koja rezultira propašću u konačnici.

Sofoklovo djelo „Antigona” jedno je od najčitanijih svjetskih djela, poznato u prvome redu zbog samoga pisca pa tako i tematikom, stilom i korisnošću ovoga djela koju dobivamo samom poukom.

B3 – Prikladan stil, prikladno nazivlje, prikladne riječi...

Raskoljnikov je upoznao jednu curu, Sonju. Njezin je tata bio pijanac.

(Trebalo bi: djevojku i otac)

Đuro je frajer koji misli da može sve.

(Trebalo bi: mladić, lik (književni), čovjek)

C1 – Sintaktička točnost

Dolazile su ocu pošto su željele još novca.

(Trebalo bi: jer, zato što)

To je roman od Balzaca.

(Trebalo bi: Balzacov)

C2 – Pravopisna točnost

Dolazak Dunda Maroja u Rim izazvao je paniku i Pomet pokušava iskoristiti situaciju.

(Trebalo bi: dunda)

Srednji vijek počinje oko 500.-te godine.

(Trebalo bi: 500.)

Temeljna tablica opisivača

oznaka	element vrednovanja	šifra opisivača	opisivač	broj bodova
A	poznavanje i razumijevanje teksta	A1	smještanje polaznoga teksta u književnopovijesni kontekst	2
		A2	ključni sadržajni podatci polaznoga teksta i djela u cjelini	4
		A3	razumijevanje i poznavanje polaznoga teksta te povezivanje s djelom u cjelini	6
		A4	potkrijepljenost tvrdnji navodom/parafrazom	4
		A5	sinteza argumenata, stajališta i čitateljskoga iskustva	4
B	povezanost teksta	B1	sadržajno oblikovanje	1
		B2	smisljena povezanost	4
		B3	prikladan stil	1
C	uporaba hrvatskoga jezika	C1	sintaktička točnost	4
		C2	pravopisna točnost	6
		C3	morfološka točnost	2
		C4	leksička točnost	2
ukupno				40